

UN GENERAL FRANCEZ LA BUCUREȘTI (SEPTEMBRIE 1939)

VALERIU FLORIN DOBRINESCU
GHEORGHE NICOLESCU

Septembrie 1939. Generalul francez de aviație Armengaud sosea, venind din Polonia, la București. Care era scopul misiunii sale? Vom încerca să aflăm în cele ce urmează. Să reținem că, până în momentul de față, numele său nu apare menționat în nici o lucrare consacrată raporturilor internaționale ale României, îndeosebi a celor româno-poloneze¹ și nici în memoriile unor personalități cu care ofițerul francez a venit atunci în contact (Armand Călinescu, primul ministru și ad-interim la departamentul Apărării Naționale, Grigore Gafencu, ministrul Afacerilor Străine). Generalul Armengaud s-a mai întâlnit, în cursul vizitei de la București, și cu generalul de corp de armată Florea Țenescu, șeful Marelui Stat Major, precum și cu generalul Paul Teodorescu, ministrul Aerului și al Marinei din guvernul condus de Armand Călinescu.

Misiunea generalului Armengaud la București a fost prezentată detaliat de ofițerul superior francez într-una din cărțile sale cele mai cunoscute: **Batailles politiques et militaires sur l'Europe. Témoignages (1932-1940)**, Paris, Editions du Myrte, 1948, p.133-154; Armengaud a mai scris și alte lucrări: **Enseignements des Campagnes du Riff**, Berger-Levrault, 1928; **La pacification de l'Afrique encore insoumise**, Berger-Levrault, 1931 etc.

Generalul Armengaud a deținut funcții importante în ierarhia aviației franceze fiind adjunct al Statului Major al Aerului (1932), director al Centrului de Studii Aeriene (1931-1932) și Inspector General al Forței Aerului (1936). A fost trecut în disponibilitate în anul 1936, după această dată devenind un activ publicist. Așadar, misiunea sa de la București din septembrie 1939 s-a produs

¹ Milică Moldovcanu, *Unele aspecte ale relațiilor româno-polone la începutul celui de al doilea război mondial* în volumul „Contribuții la studierea istoriei contemporane a României”, II, București, Editura Politică, 1986, p.166-186; N. Dascălu, *Relații româno-polone în perioada interbelică*, București, Editura Academiei Române, 1991, p.79 și următoarele.

într-un moment în care nu mai era ofițer superior activ.

Lectura atentă a paginilor scrise de generalul Armengaud ne-a permis conturarea următoarelor concluzii:

1) Misiunea Armengaud în România a durat opt zile și s-a produs în a doua decadă a lunii septembrie 1939 – vizita a început probabil la 13 sau 14 septembrie 1939; pe 16 și 17 septembrie 1939, Armengaud a adresat scrisori generalului Gamelin, iar la 20 septembrie a întocmit o minută a discuției cu Armand Călinescu, unde era prezentă și o sinteză a „stării de spirit la guvernele și cercurile oficiale din statele balcanice”². Venirea generalului francez la București a avut două obiective: a) de a negocia, ca delegat al generalului Gamelin și în numele guvernului polonez, **trecerea trupelor poloneze prin România** (s.ns.); b) de a informa Guvernul și Înalțul Comandament Român asupra războiului din Polonia și de a le determina să profite de aceasta în cazul în care armata germană ar fi continuat să înainteze pe pământul românesc³. Înainte de a sosi la București, generalul Armengaud s-a sfătuit cu ambasadorul Franței la Varșovia, Léon Noël, aflat atunci pe lângă guvernul polonez cu reședința la est de Lvov, lângă frontiera Rusiei. Noël a obținut aprobarea misiunii și de către Guvernul și Înalțul Comandament Polonez.

2) În ceea ce privește primul obiectiv, generalul Armengaud a constatat „dorința sinceră” a guvernului de la București „de a-și arăta prietenia față de nefericita Polonie”⁴; în pofida protestelor Germaniei, care solicita o „neutralitate strictă” a României, ajutorarea s-a putut realiza. Armengaud a sesizat o schimbare în atitudinea României, – care nu a afectat însă ajutorarea Poloniei – mai ales după 17 septembrie 1939, când trupele ruse au ocupat părțile orientale ale fostului stat polonez. Sunt cunoscute, de altfel, protestele diplomatice sovietice și germane adresate Bucureștilor⁵ față de ajutorarea Poloniei. „Românii – scria Armengaud – dădeau, astfel, cu curaj, dovada fâțișă a simpatiei lor pentru cauza Aliatilor și o mărturie a intenției de a lupta, dacă ar fi fost liberi să o facă, pentru această cauză”⁶.

3) Generalul Armengaud s-a văzut, așa cum am mai menționat, cu președintele Consiliului de Miniștri și ministru ad-interim la Apărarea Națională, Armand Călinescu, Grigore Gafencu, ministrul Afacerilor Străine, generalul de corp de armată Florea Țenescu, șeful Marelui Stat Major și generalul Paul Teodorescu, ministrul Aviației și Marinei. Armand Călinescu i-a prezentat regelui Carol al II-lea un „raport verbal” asupra întrevederii avute cu Armengaud, în urma căruia suveranul a decis să-l „convoace confidențial la

² General Armengaud, *Batailles ...*, p. 154.

³ *Ibidem*, p. 141.

⁴ *Ibidem*, p. 142.

⁵ Arh. M.A.E., fond 71, România, 1939, vol. 7, f. 204.

⁶ General Armengaud, *Batailles ...*, p. 143.

Palat”⁷. Din păcate, regele Carol al II-lea nu l-a primit la Cotroceni sau Scroviștea – însemnările suveranului român pentru această perioadă nu confirmă audiența⁸. Toate întâlnirile generalului Armengaud au avut loc la domiciliile personalităților române și în mare secret. Germania și-a arătat deschis „nemulțumirea” față de vizita generalului și intervenția ei a făcut imposibilă o reîntoarcere dorită a lui Armengaud în Polonia. Oricum, Armand Călinescu a fixat, după înțelegerea cu Armengaud, o ședință a guvernului „pentru a examina situația politică și militară creată prin înfrângerea Poloniei”⁹. Generalii Florea Țenescu și Paul Teodorescu au studiat, la întâlnirea cu Armengaud, „aplicarea, în România, în domeniile apărării terestre și aeriene, a învățămintelor reieșite din războiul Poloniei”¹⁰. Regele Carol al II-lea a convocat, la rândul-i, la 18 septembrie 1939, o conferință militară la care au participat Armand Călinescu și generalii Dimitrie Motaș, Gheorghe Florescu, Constantin Ilasievici, Paul Teodorescu, Gheorghe Mihail, Nicolae Ciupercă, Ionescu Ștefan, Florea Țenescu, Iosif Iacobici și Ioan Ilcuș. Cu excepția lui Călinescu, care „a expus foarte frumos și clar situația strategică”, Carol al II-lea a observat la capii oștirii „o mare lipsă de vedere de ansamblu”¹¹, a situației militare a momentului, cu deosebire a poziției României.

4) Armand Călinescu este personalitatea care l-a impresionat cel mai mult pe Armengaud în timpul vizitei sale la București. Portretul făcut premierului, după întâlnirea avută la domiciliul acestuia, la 19 septembrie 1939, este unul din cele mai reușite din istoriografia universală. „*Dl. Călinescu – scria, cu dreptate, Armengaud – mi-a făcut o impresie deosebită; am observat la el, în aceste câteva ore, calități remarcabile de om de stat: inteligență, realism, finețe psihologică, simpatie pentru puterile occidentale, încredere puțină în ajutorul lor efectiv; teama justificată față de ambițiile germane și ruse în privința țării sale; conștiința gravității extreme a conjuncturii și a dificultății poziției politice și militare a României; hotărâre calmă, curaj civic*”¹². (s.ns.). Întâlnirea lui Armand Călinescu cu Armengaud a avut loc cu numai două zile înaintea asasinării premierului român, – al doilea fiind conștient de pericolul la care acesta se expusese acceptând să se întâlnească cu el. „Pericolul – nota Armengaud – nu era imaginar. Peste două zile plătea cu viața pentru tendința către independență și mândria de român”¹³.

⁷ Ibidem, p. 150.

⁸ Din „Însemnările zilnice” ale suveranului român lipsesc notele din ziua de 17 septembrie 1939.

⁹ General Armengaud, *Batailles ...*, p. 151.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Carol al II-lea, *Între datorie și paslune. Însemnări zilnice*, vol.2, Ediția Marcel Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, „Șansa”, 1996, p.1.

¹² General Armengaud, *Batailles ...*, p. 144.

¹³ Ibidem.

Armand Călinescu era conștient că politica de neutralitate a României din acel moment trebuia menținută, existând șanse reale ca țara sa să nu fie antrenată în război decât după un anumit timp¹⁴.

Discuțiile Călinescu – Armengaud conțin și alte informații de o mare importanță pentru înțelegerea statutului internațional al României din prima fază a celui de al doilea război mondial.

5) O altă chestiune care ne-a reținut atenția este aceea a modului cum Armengaud vedea evoluția stării de spirit a românilor, care, în majoritate, opina generalul francez, erau „pro aliați”¹⁵. Armengaud observa, cu temei, că, după asasinarea lui Armand Călinescu, „încrederea în Aliați a scăzut și divizarea oamenilor s-a accentuat”¹⁶.

Victoriile germane, credea generalul francez, i-au atras pe cei care, din „oportunism, calcul, egoism”, opinau că este bine „să fi de partea celui mai puternic” – această credință era împărtășită de mediile financiare, industriale și comerciale din România. Ceilalți erau „pro-aliați”, „încrăzători în victoria lor finală și chiar în sprijinul lor direct” – opinia era caracteristică înaltei societăți și cercurilor militare. Ambele tendințe erau convinse că România, „datorită depărtării și pregătirii de război incomplete a Franței și Angliei”, va deveni „victimă neputincioasă a presiunii germane și ruse”¹⁷, ceea ce, în realitate, s-a și realizat.

6) În cursul vizitei la București, generalul Armengaud a conlucrat eficient cu ambasadorul Franței în România, A. Thierry, și cu ministrul de externe Grigore Gafencu, ceea ce nu s-a realizat în vizita ulterioară din capitala Iugoslaviei, Belgrad.

În finalul considerațiilor sale, extrem de interesante, Armengaud observa „un aparent indiciu al neputinței Franței” în România, ceea ce contrasta puternic cu ceea ce această mare putere realizase în anii Marelui Război și își punea justificat întrebarea: politica Parisului față de România nu era oare o eclipsă a inteligenței și a hotărârii franceze, o abandonare a misiunii sale privind libertatea în Europa ? Revine cu o nouă apreciere asupra asasinatului din 21 septembrie 1939 notând că „istoria va uita numele lui Călinescu, deși el a murit din cauza devotamentului eroic pentru menținerea independenței României și a tendințelor sale pro-aliate”¹⁸.

¹⁴ Ibidem, p. 145.

¹⁵ Ibidem, p. 152-153.

¹⁶ Ibidem, p. 153.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

A N E X Ă

MISIUNEA DIN ROMÂNIA ȘI IUGOSLAVIA

1) ÎN ROMÂNIA

Cele două obiective ale misiunii

M-am bucurat de cea mai bună primire și de o audiență atentă din partea Guvernului Român. Ambasadorul nostru la București, dl. Thierry, m-a secondat cu devotament și abilitate.

Misiunea mea avea două obiective:

- de a negocia, ca delegat al generalului Gamelin și în numele Guvernului Polonez, trecerea trupelor poloneze prin România;
- de a informa Guvernul și Înalțul Comandament Român asupra războiului din Polonia și de a le determina să profite de acesta, în cazul în care armata germană ar fi continuat să înainteze pe pământul românesc.

TRECEREA TRUPELOR POLONEZE PRIN ROMÂNIA

De la sosirea mea la București, prezentat și susținut de dl. Thierry, mi-am început demersurile pe lângă ministrul Afacerilor Străine, dl. Gafencu. Apoi, ministrul Poloniei și-a unit eforturile cu ale noastre pentru a obține ca forțele poloneze ajunse în România să poată traversa țara fără a fi neutralizate sau luate prizoniere.

Guvernul român manifesta dorința sinceră de a-și arăta prietenia față de nefericita Polonie.

Putea să arate aceasta cu greu fără a ieși dintr-o neutralitate strictă și fără a-i nemulțumi pe germani.

Guvernul român s-a arătat hotărât să țină seama, în cât mai mică măsură, de protestele germanilor. A acceptat ca avioanele militare franceze și engleze să survoleze, la nevoie, România pentru a ajunge în Polonia.

S-a convenit ca ofițerii și soldații polonezi, care treceau prin România, să primească un pașaport antedat, care ar permite să fie considerați civili rezidenți în România.

În acest mod ar fi salvați de lagărele de concentrare, ar traversa liberi România și ar ajunge în Orient, în Franța sau Anglia.

Avioanele civile și militare ar fi dezarmate, și-ar face alimentarea cu benzină și ar zbura către Orient sau Grecia. Nu am fi putut dori mai multă bunăvoință.

Aceste intenții atât de favorabile nu s-au putut materializa. Misiunea germană numeroasă, activă, vigilentă ne urmărea peste tot, se informa asupra demersurilor făcute și a rezultatelor obținute. Ea presa Guvernul cu solicitările

ei, cerând, conform neutralității stricte, confiscarea avioanelor și a altor materiale și internarea în lagăre a personalului militar polonez.

Pe măsură ce armatele germane se apropiau de frontiera românească, mai ales din momentul în care armata sovietică a invadat Polonia, Guvernul Român a devenit mai rezervat; a fost momentan obligat să nu-și mai respecte toate promisiunile, situație față de care și-a exprimat regretul profund.

Militarii și civilii polonezi au fost încartiruiți în locuri prestabilite și puși sub supraveghere; avioanele au fost capturate și neutralizate. În realitate, ofițerii din misiunea franceză, cooperând cu serviciile Afacerilor Externe și ale poliției, au eliberat pașapoarte polonezilor; totul s-a petrecut așa cum se convenise inițial; evacuarea polonezilor s-a extins pe mai multe luni în loc să se realizeze în câteva săptămâni. Ofițerii, soldații și civilii au ajuns în Franța și Anglia, unde s-au înrolat din nou. Acesta a fost, mai ales, cazul trupelor de aviație care s-au repleat, metodic, începând de la 2 septembrie și au trecut primii frontiera; au fost recuperate și câteva avioane.

Românii dădeau astfel, cu curaj, dovada fătășă a simpatiei lor pentru cauza Aliatilor și o mărturie a intenției de a lupta, pentru această cauză, dacă ar fi fost liberi s-o facă.

INFORMAREA GUVERNULUI ȘI A ÎNALTULUI COMANDAMENT ROMÂN

I-am explicat domnului Thierry motivele pentru care era de datoria mea de a mă pune, în mod discret, la dispoziția Guvernului Român, pentru a-l informa despre ceea ce văzusem în Polonia și a-i furniza toate informațiile tehnice pe care mi le-ar cere sau pe care le-ar accepta.

Mi se părea că aceasta se impunea implicit prin însăși misiunea mea; trebuie să recunosc că această misiune fusese extinsă și asupra României numai prin câteva cuvinte, destul de vagi, ale generalului Gamelin și că situația politică și militară din estul Europei nu fusese prevăzută și luată în considerație de către Statul nostru Major General așa cum era în prezent; dar, eram conștient după experiența din Polonia, că concepția asupra războiului în statele majore generale din toate țările, cu excepția Reich-ului, ar trebui revizuită. Consideram că aveam dreptul și datoriă de a susține aceasta, dovedind-o prin rezumarea faptelor elocvente și de a mă consacra, cu întreaga mea forță de convingere, acțiunii de înfrângere a rezistenței pe care urma s-o întâlnesc la mulți oameni, fideli ideilor dobândite sau neputincioși în a învinge legea inerției.

A explica concepția germană asupra războiului, a arăta mijloacele de a o contracara – iată ceea ce voiam să fac la București. Dl. Thierry a înțeles, așa

cum înțelesese, înaintea lui, dl. Noël în Polonia.

Dl. Thierry a încurajat hotărârea mea și m-a asigurat că mă va ajuta necondiționat să o duc la îndeplinire pe lângă Guvernul și Înaltul Comandament Român.

Fără întârziere, el i-a făcut o vizită domnului Gafencu, ministrul de externe.

Pentru a nu atrage atenția Misiunii Germane am fost invitat, împreună cu dl. Thierry, să iau ceaiul la dl. Gafencu, la domiciliul său.

După ce a fost discutată și reglementată problema trecerii polonezilor refugiați prin România, a fost abordată cea a războiului. Intenția pe care o aveam de a o expune însuși Președintelui Consiliului reieșea din spusele mele.

Ministrul a fost de acord cu aceasta; a apreciat că o întrevvedere cu dl. Călinescu, Președintele Consiliului, era necesară în cel mai scurt timp.

ÎNTRVEDEREA CU DOMNUL CĂLINESCU, PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINISTRI

În aceeași seară, la orele 22, o mașină m-a luat și m-a dus la domiciliul Președintelui, unde am avut o întrevvedere particulară cu acesta până la o oră târzie. Dl. Călinescu mi-a făcut o impresie deosebită; am observat la el, în aceste câteva ore, calități remarcabile de om de stat: inteligență, realism, finețe psihologică, simpatie pentru puterile occidentale, încredere puțină în ajutorul lor efectiv; teamă justificată față de ambițiile germane și ruse în privința țării sale; conștiința gravității extreme a conjuncturii și a dificultății poziției politice și militare a României; hotărâre calmă, curaj civic.

Dovada acestor ultime calități a dat-o prin acceptarea întâlnirii cu mine. Cunoștea pericolul la care se expunea rezistând presiunii exercitate asupra lui de către Reich.

Pericolul nu era imaginar. Peste două zile plătea cu viața tendința către independență și mândria de român.

Am făcut, în mare, istoricul luptei din Polonia, i-am conturat modalitatea, am subliniat metodele nou apărute în ducerea unui război așa cum erau concepute de guvernele și statele majore participante la războiul din 1918.

„Doresc, mi-a spus Președintele român, să-mi arătați în ce mod informațiile sau învățămintele furnizate de acest prim act al războiului sunt de interes pentru țara mea, în mod obiectiv; în ce măsură și în ce fel se pot aplica la situația politică și militară a României.

După ce am ascultat rezumatul și concluziile dvs., vă voi expune părerea mea asupra politicii poloneze, asupra erorilor militare pe care le-a comis și învățămintele pe care le-am reținut, folositoare României.

– Polonia nu trebuia să conteze pe pactul de prietenie cu Germania. Acesta a fost denunțat în ziua în care planul de cucerire german prevedea mutilarea sau dispariția Poloniei. Trebuia să-și pregătească puterea militară ca și cum amenințarea Germaniei ar fi existat deja în momentul declarațiilor de prietenie.

– Polonia nu trebuia să conteze, în 1939, pe ajutorul imediat al țărilor occidentale, așa cum nici eu nu contez. Obligată, de bunăvoie sau cu forță, în ziua agresiunii, să-și părăsească zona de frontieră și în consecință „culoarul“, ea ar fi trebuit să cedeze pretențiilor germane asupra acestui culoar, în scopul de a câștiga ea însăși și de a permite țărilor occidentale să câștige timp.

– Eroarea politică a Poloniei, ca și a Angliei, căci Polonia ar fi cedat fără brusca încăpățănare a Angliei.

– Polonia a făcut și o greșeală militară; ea trebuia să-și mobilizeze trupele în același timp cu germanii; să-și concentreze forțele, în același timp, dar în spatele frontierei, pe cursul mijlociu al Vistulei. Sacrificiu greu, dar singurul mijloc, sunt de acord cu asta, de a salva restul; de a supraviețui și de a obține ajutorul nostru. Ar fi trebuit să-și organizeze un segment de apărare între Stryj și Dacester și frontiera românească pentru a salva ceea ce i-a rămas din armată și apoi să organizeze trecerea în România a celui mai mare număr posibil de combatanți și a armamentului, salvați de la capitulare.

– Dacă lucrurile s-ar fi petrecut astfel, în acest moment situația politică și militară din România ar fi mai bună decât este, căci este evident că situația noastră este proastă.

– Îmi dau seama de ceea ce România ar trebui imediat să facă pentru a nu comite aceleași greșeli, dacă ar fi într-adevăr amenințată.

– România este amenințată ?

– Aceasta este opinia mea. Vă voi cere-o, apoi, și pe a dvs.

CURSUL VIITOR AL RĂZBOIULUI ȘI ROMÂNIA DUPĂ OPINIA LUI CĂLINESCU

Războiul, a spus dl. Călinescu, este între Anglia și Franța, pe de o parte și Germania, de partea cealaltă. Noi nu avem motive să intrăm în luptă și avem mari șanse să nu fim antrenați decât după un anumit timp.

Germania fie se va mulțumi pentru moment cu cuceririle și în scopul de a le organiza, de a le digera, fie, dacă se consideră forțată să continue lupta, se va reîntoarce către Vest, mai degrabă decât să înainteze către Sud-Est. Dacă ar hotărî să o continue către Sud-Est pentru a ajunge la Mediterana și la Marea Neagră și și-ar fixa ca obiectiv final Suez-ul, evenimentele din Polonia m-ar face să mă tem că ar cucerii întreaga Peninsulă Balcanică în câteva săptămâni.

Nu cred, a continuat el, în această eventualitate; obiectivul Germaniei este, fără îndoială, Franța sau mai degrabă, prin Franța Anglia. Hitler își propune obiectivele cele mai dificile; va viza, fără îndoială, înfrângerea Angliei prin cucerirea Insulelor Britanice, nu pe calea indirectă a Suez-ului.

În privința românilor, germanii au nevoie mai ales de resursele lor economice pentru ducerea războiului.

Dacă îi refuzăm, îi incităm să le ia cu forța. Nu vor acționa dacă punem aceste resurse la dispoziția lor.

Le dăm tot ce doresc de la noi, ca fiind pentru ei de strictă necesitate și vom evita războiul, sub rezerva că ei ne vor respecta independența.

Fără îndoială, atitudinea noastră ar avea puțină importanță, dacă Germania ar avea nevoie să treacă peste România pentru a ajunge la Mediterana Orientală și astfel, indirect, în Anglia. Sunt de acord cu aceasta, dar nu cred încă în această posibilitate.

Totuși, trebuie să fim pregătiți pentru orice. Recunosc că trebuie să ne pregătim serios pentru război, orice ne-ar spune Germania despre intențiile ei în ceea ce ne privește. În această eventualitate ne interesează ce materiale de război ne vor da Franța și Anglia și în cât timp vom fi susținuți direct sau indirect de forțele militare ale Occidentului.

V-am expus punctele noastre de vedere. Doresc să cunosc părerea dvs. pe care o aștept sincer și fără falsă modestie, oricare ar fi importanța politică a subiectului abordat.

ROMÂNIA SE AFLĂ ÎN AJUNUL UNEI INVAZII ?

Am subliniat, mai întâi, câteva motive pentru care Germania nu ar fi în măsură să atace către vest înainte de primăvara lui 1940. Germania nu era deocamdată capabilă să lupte împotriva armatei franceze. Era și mai puțin pregătită să se angajeze într-o luptă decisivă înaintea iernii; de-abia în noiembrie, prea târziu, ar fi putut să-și întoarcă mașina de război de la est către vest. Dimpotrivă, putea să-și continue mișcarea imediat și neîntrerupt către sud-est.

Admițând că avea certitudinea înfrângerii definitive a Franței înainte de începutul iernii, în nici un caz nu iarna ar intenționa să traverseze Canalul Mânecii și să cucerească Anglia. De altfel, nu dispunea de mijloace tehnice necesare pentru a reuși o debarcare în Anglia.

Invadarea Franței l-ar duce pe Hitler într-un impas; dimotrivă, așa cum credea și interlocutorul meu, putea spera că va ajunge curând la Suez și va determina intrarea Italiei în război.

Președintele ne-a întrerupt, mărturisindu-mi că era impresionat de acest

argument, care îi amintea de opinia asemănătoare a generalului Weygand.

Totuși, am continuat, problema nu poate fi discutată sub toate aspectele fără a ne întreba care ar fi reacția U.R.S.S.-ului în cazul unei înaintări germane către sud-est și dacă cele două state nu sunt deja înțelese asupra acestui subiect. (La acea dată, U.R.S.S.-ul nu forțase încă frontiera polono-rusă). Președintele Călinescu era mult mai în măsură decât mine să aibă o opinie în această problemă.

Bine informat sau bun ghicitor, Președintele Călinescu și-a manifestat temerile privind împărțirea iminentă a Poloniei. Se temea, de asemenea, de divizarea României, dacă li se lăsa rușilor libertatea de a ocupa Bucovina și Basarabia; germanilor – libertatea de a ajunge la Mediterana prin Transilvania și Iugoslavia, Bulgaria și Grecia. România ar fi astfel amenințată din față de U.R.S.S. și lateral de Reich. Soarta ei, între germani și ruși, ar fi asemănătoare celei a Poloniei. Ce părere aveți despre asta ? m-a întrebat Călinescu.

Amintind lunga istorie a rivalității dintre ruși și austrieci în Balcani, am argumentat că este puțin credibilă stabilirea unui acord între ruși și germani pentru împărțirea țărilor balcanice.

U.R.S.S.-ul nu era în măsură, pentru moment, să se opună ambițiilor germane; tocmai demonstrase că nu asta era politica ei. Pe de altă parte, era în firea lui Hitler, încurajat de imensul succes obținut în Polonia, să profite de forța sa pentru a merge direct către țel, pentru a-și realiza simultan planul de expansiune în Europa Centrală, Ucraina și Balcani și planul de război pentru a înfrânge Anglia, prin Suez, înainte ca Stalin să ajungă în situația politică și militară de a i le zădărnici.

Și totuși, va veni ziua când pretențiile lui Hitler asupra Balcanilor și a Mediteranei Orientale îi vor aduce pe ruși în tabăra aliaților.

Stalin a complotat cu Hitler pentru împărțirea Poloniei, fără a-și compromite politica ulterioară. Nu ar fi la fel pentru Balcani.

Hitler avea nevoie de sprijinul lui Stalin pentru a câștiga lupta în Polonia. Acum consideră că se poate lipsi de ajutorul lui Stalin și că nu are motive să se teamă de el.

În concluzie, germanii erau deci primii dușmani ai independenței României. Ei erau cei care, în aceste momente, o amenințau cu invazia, în timpul unui marș îndrăzneț către Suez, care, probabil, exista în planul lor¹.

Președintele Călinescu a fost de acord cu aceasta. Este posibil, a spus el, ca germanii să-și continue marșul în direcția Dodecanez-ului și a Suez-ului, fie imediat, fie la primăvară. Este suficient că această posibilitate există. Trebuie să ne pregătim s-o înfruntăm cu hotărâre.

¹ De fapt, nu a fost așa. Previziunea lui Călinescu a fost cea care s-a realizat în '39-'40.

PLANUL DE APĂRARE A ROMÂNIEI ADAPTAT LA NOUA SITUAȚIE

Cum am putea s-o facem ? După experiența poloneză pe care tocmai ați trăit-o. Părerea dvs. mă interesează în mod deosebit.

Și Călinescu a întins pe masă o hartă mare a Europei de sud-est.

Nu cunosc bine situația dvs. militară, am mărturisit, dar știu că, exceptând convocarea unor ofițeri și specialiști, nu ați mobilizat armata. Totuși, în câteva zile, germanii, dacă vor să forțeze frontiera românească ar face-o. În această privință sunteți în situația Poloniei, la sfârșitul lui august 1939.

Nu vă cunosc planul de concentrare și al primelor operațiuni, dar sunt convins că prevede apărarea pământului românesc pe frontieră. Măsurați întinderea acesteia, luând în considerare și frontiera româno-ungară și pe cea româno-polonă; raportați la această întindere numărul de divizii pe care le aveți pregătite de luptă.

Desigur că terenul este mai accidentat decât pe câmpiile poloneze, dar nu sunt informat că ați organizat un sistem puternic de apărare pe toată frontiera amenințată și nici o rețea de legături. Calea ferată și mijloacele voastre de transport auto nu v-ar permite o grupare rapidă a mijloacelor de luptă pentru o confruntare armată pe frontieră.

Este deci, din mai multe puncte de vedere, situația Poloniei de la 1 septembrie, anul trecut.

Acceptând realitatea, forțele românești ar fi nimicite de forțele aeriene și coloanele blindate germane înainte de a se putea grupa undeva pentru o apărare organizată.

Călinescu nu s-a arătat deosebit de impresionat de aceste previziuni sumbre, admitând deja, în mintea sa, că germanii ar putea ajunge la Mediterana în câteva săptămâni. Totuși, când a început să analizeze critic politica și planul de război ale Poloniei, a descoperit brusc, că aceeași analiză critică este valabilă și pentru politica și planurile militare ale României; în acel moment a lăsat să se întrevadă o neliniște vie.

L-am atenționat că toate statele majore aliante ar trebui, fără întârziere, să-și anuleze vechile planuri de război și să conceapă altele, cât mai repede, la ordinul guvernelor lor.

Cea mai mare parte a guvernelor refuzau să o facă din inerție sau din lipsă de realism și din lipsă de timp și de hotărâre.

Desigur că nu putea fi vorba de a modifica în câteva zile sau în câteva săptămâni planurile de mobilizare, de concentrare și ale primelor operațiuni. Ar trebui, totuși, ca guvernele să-și propună adaptarea planurilor de acțiune la datele reale și posibile; în caz contrar, eșecul acestora ar fi de condamnat.

Președintele Călinescu și-a exprimat ezitarea de a abandona o parte atât de importantă a teritoriului românesc, mai ales a zonelor în care mulți locuitori erau de alte origini etnice. Dar reprimându-și acest gând, mi-a cerut să precizez care ar trebui să fie, în mare, planul de apărare a României.

I-am precizat că:

O acoperire pe frontieră deja exista.

O linie de rezistență prezentând unele avantaje, pe care i le-am subliniat președintelui:

Dunărea de Jos, zona dintre cotul Dunării la Galați și munți și linia est-vest a Alpilor (Carpaților) transilvani. Cu excepția centrului său, în deschizătura dintre Dunăre și Alpi (Carpați), această linie de rezistență ar fi puternică, ar împiedica acțiunile diviziilor blindate. În centru, spațiul liber de aproximativ 100 km ar trebui imediat fortificat.

În sfârșit, o zonă de fortificație la est de Porțile de Fier, sprijinită la stânga de Alpii (Carpații) transilvani, orientată spre nord-est, ar permite adăpostirea armatei și ar determina retragerea, nu către Bulgaria, aliata germanilor, ci către Iugoslavia, Grecia, Albania, adică în direcția în care ar găsi, foarte repede, sprijinul aliaților occidentali.

Mobilizarea tuturor mijloacelor de luptă la nord de poziția fortificată, gruparea lor la sudul acestei poziții ar trebui organizate pentru a fi efectuate înainte de agresiune sau în cel mai scurt timp.

Tot ceea ce, în planul existent, ar fi contrar măsurilor generale din planul discutat aici, ar trebui modificat în mod progresiv. Acest plan va fi completat cu organizarea bazelor aeriene la sud-est de poziția de rezistență, pregătite să primească avioanele de vânătoare și de bombardament care vor fi cerute de la puterile occidentale.

Se va lua legătura cu Guvernul și Comandamentul din Iugoslavia pentru a obține prelungirea liniei de fortificație a Alpilor (Carpaților) transilvani dincolo de Porțile de Fier; această prelungire va fi ușor obținută, pentru că și Guvernul iugoslav se confruntă cu aceeași problemă și i se impune o soluție construită pe aceleași baze.

Îmi propusesem să plec la Belgrad pentru a informa Guvernul și Comandamentul de acolo și a le sugera hotărâri analoge.

Călinescu s-a arătat interesat de intenția mea și a încurajat-o. La sfârșit mi-a cerut să amân, cu câteva zile, întoarcerea mea în Polonia și să rămân la dispoziția sa. Aș fi fost invitat, prin intermediul ambasadorului nostru, să-i întâlnesc pe miniștrii de război și al aviației și pe șefii de stat major, bineînțeles, cu cea mai mare discreție; nu trebuia să uit că misiunea germană mă supraveghea și că urmărirea vigilent relațiile Guvernului român cu ambasadorii aliați.

URMAREA ÎNTREVEDERII

A doua zi, domnul Gafencu l-a informat pe ambasador că Președintele îi prezentase regelui un raport verbal al întrevederii noastre; că regele hotărâse să mă convoace confidențial la Palat; că, pe de altă parte, Președintele stabilise o ședință a Consiliului de Miniștri pentru a examina situația politică și militară creată prin înfrângerea Poloniei și apropierea armatei germane și pentru a stabili măsurile care se impuneau.

Am fost invitat să mă întâlnesc cu șeful Marelui Stat Major, cu ministrul de război și cel al aviației, la domiciliul lor. În cursul acestor întrevederi am studiat aplicarea în România a învățămintelor reieșite din războiul Poloniei, în domeniile apărării terestre și aeriene.

În privința forțelor aeriene, am fost rugat să stabilesc, în cadrul planului de mobilizare, de concentrare și de operațiuni pe care îl sugerasem, dispozitivul și planul de acțiune al forțelor aeriene române și aliate, care vor fi, eventual, trimise ca întărire. Am redactat precizările și le-am înmănat, la o a doua vizită, șefilor ministerelor de război și al aviației.

Misiunea germană ne supraveghea din ce în ce mai mult. În sfârșit, a avut loc o dramă care, indubitabil, făcea parte din planul german de obstrucție.

ASASINAREA PREȘEDINTELUI CĂLINESCU

Președintele Călinescu, după plecarea de la minister, când se întorcea acasă cu mașina, la orele 13, a fost asasinat, fără ca asasinii să fie arestați.

Vestea atentatului a consternat Capitala; toți românii erau conștienți de marea pierdere pe care o suferiseră, ca și de motivele și scopul asasinatului.

Toată lumea l-a atribuit misiunii germane. Explicația generală era politica pro-aliată a lui Călinescu și intenția germană de a obliga România, prin teroare, la a se conforma docil cererilor, sugestiilor și presiunilor Reich-ului, transmise prin ambasada și misiunea lor.

În zilele următoare nu au fost schimbări în atitudinea guvernului în privința ambasadelor Franței și Angliei. Dar după constituirea unui nou guvern, atitudinea s-a modificat progresiv, în sensul unei rezerve accentuate și al unei prudențe mai mari, menținându-se totuși relații cordiale, chiar prietenești.

ȘTIREA INTRĂRII ARMATEI SOVIETICE ÎN POLONIA

România afla, în același timp, o altă dramă. Armata sovietică trecuse frontiera polonă. Așa cum prevăzuse Călinescu, Hitler și Stalin își împărțeau

Polonia. În ultima clipă, U.R.S.S. dădea lovitura de grație vitejilor luptători polonezi.

Elemente ale forțelor poloneze ajunse destul de aproape de graniță au trecut în România. Guvernul, Marele Stat Major și ambasadere aliate din Polonia au venit la București.

Se simțea o incertitudine îngrijorătoare privind acțiunile următoare ale germanilor și rușilor. Incertitudinea a persistat câteva zile, dar se pare că germanii hotărâseră să facă o pauză; deliberau dacă trebuie să-și asimileze cucerirea obținută atât de repede și să propună pacea, să atace către vest sau să-și continue înaintarea către Mediterana Orientală.

Trebuia să mă decid, în privința misiunii pe care o conduceam și a activității mele personale.

Misiunea trebuia să ajungă la Beirut și să se pună la dispoziția generalului Weygand. Deocamdată, această posibilitate nici nu intra în discuție; ofițerii mei lucrau intens pentru a-i elibera pe ofițerii și soldații polonezi ajunși în România și a le înapoia acestora armamentul confiscat.

Cât despre mine, aș fi fost mai folositor de acum înainte la București sau la Beirut.

Din momentul în care Hitler își va întoarce armele împotriva Franței sau a Iugoslaviei pe direcția Greciei sau către Triest, pentru a determina Italia să intre în război, consideram că aveam datoria să plec la Belgrad și la Paris pentru a duce acolo informațiile pe care le dețineam.

Telegrama trimisă în acest scop la Paris a rămas fără răspuns. Domnii Noël și Thierry au fost de acord cu hotărârea mea de a pleca.

STAREA DE SPIRIT ÎN MOMENTUL PLECĂRII MELE DIN ROMÂNIA

- În timpul celor opt zile petrecute la București am avut posibilitatea să-mi fac o impresie despre starea de spirit a populației și evoluția acesteia.

La început, oamenii erau divizați, dar majoritatea era încă pro-aliați.

De la o zi la alta, sub influența victoriei prestigioase a armatei germane, a unei intense propagande și a amenințării, al cărei semn spectaculos a fost asasinarea lui Călinescu, încrederea în aliați a scăzut și divizarea oamenilor s-a accentuat.

Unii, foarte impresionați de victorie, erau atrași de Hitler din oportunism, calcul, egoism. Înainte de toate, trebuie să trăiești. Cel mai bine este să fi de partea celui mai puternic. Forța militară franco-engleză era cunoscută, dar era departe de România, pe când trupele germane erau aproape.

Aceasta era părerea generalizată în mediile finanțelor, industriei și

comerțului.

Ceilalți, simpatizând cu Franța și Anglia, încrezători în victoria lor finală și chiar în sprijinul lor direct, își păstrau sentimentele pro-aliate, sperând că germanii nu vor invada Balcanii. Aceasta era părerea generală în înalta societate și în mediile militare.

Și unii și alții se temeau, totuși, că vor fi victimele neputincioase ale presiunii germane și ruse datorită depărtării și pregătirii de război incomplete a Franței și Angliei.

Ceea ce s-a și întâmplat. România a trebuit să suporte curând cedarea Basarabiei în profitul U.R.S.S.

Continuând opinia lui Călinescu, împinsă însă mult mai departe, România s-a apropiat de Reich.

UN APARENT INDICIU AL NEPUTINȚEI FRANȚEI

Am povestit amănunțit despre rezultatele misiunii mele la București pentru că sunt semnificative din mai multe puncte de vedere.

Am trăit aici zile critice deoarece România se poate teme, într-un scurt interval de timp, că va avea o soartă identică Poloniei.

Aceste zile nu vor rămâne în istorie și istoria va uita numele lui Călinescu, deși el a murit din cauza devotamentului eroic pentru menținerea independenței României și a tendințelor sale pro-aliate.

Se poate observa, din rezumatul precedent, ușurința cu care un general al armatei franceze, este adevărat că având experiența unui război pe care tocmai îl trăise, a găsit audiență la Guvernul și Înalțul Comandament din România.

Cititorul va avea sentimentul că eu risc încă o dată. Cum se face că Franța, care a fost consilierul militar al tuturor aliaților între 1914-1918 și chiar după 1918, a rămas practic mută în România? Nu era o eclipsă a inteligenței și hotărârii franceze, o abandonare a misiunii sale privind libertatea în Europa? A existat, în mod accidental, misiunea mea. A existat, dimpotrivă, o misiune germană foarte activă la București.

Am raportat periodic la Paris despre toată activitatea mea și despre comportarea Guvernului român. Am expediat la Paris, prin poșta aeriană, la 16 și 17 septembrie, scrisori personale generalului Gamelin; la 20 septembrie – un fel de proces-verbal al întrevederii mele cu Călinescu; acest document dădea o idee despre starea de spirit a guvernelor și mediilor oficiale din statele balcanice.

MISIUNEA ÎN IUGOSLAVIA PRIMIREA LA MINISTRU ȘI SPRIJINUL SĂU

Eram așteptat la aeroportul din Belgrad de atașatii militari și cu al aviației. De asemenea, agenți germani au asistat la coborârea mea din avion; misiunea germană din România nu uitase s-o prevină pe cea din Iugoslavia asupra plecării și destinației mele, căci dacă la Belgrad, ca și la București, nu exista misiune franceză, exista în schimb o importantă misiune germană.

Am plecat imediat, însoțit de atașatul militar, să-l întâlnesc pe ambasadorul Franței, dl. Brugère. La început am fost primit foarte rece. Ambasadorul a subliniat că nu aveam nici un ordin de misiune la Belgrad; că nici o telegramă de la Quai d'Orsay nu-l anunțase și nu mă acreditase pe lângă el.

Asta era ușor de explicat, deoarece eu însumi luasem inițiativa acestei misiuni, i-am menționat fără succes.

Ambasadorul m-a prevenit „că trebuia să-mi continui fără întrerupere călătoria la Paris. Nu trebuia nici măcar să mă opresc; îl puneam într-o situație jenantă. Sosirea mea la Belgrad ve crea neplăceri Guvernului iugoslav. Legația germană va protesta pe lângă el contra șederii, în capitala unei țări neutre, a unui general francez care luase parte la războiul din Polonia împotriva Germaniei.

Guvernul de la Belgrad va fi obligat să dea satisfacție protestului german; eu voi fi, astfel, cauza unui incident“.

Am fost foarte puțin afectat de această admonestare; evocarea unui asemenea incident diplomatic îl lăsa indiferent pe soldatul care trăise drama poloneză. Ambasadorul, deja destul de mirat, a rămas stupefiat când m-a auzit spunând, cu un strop de umor și cu fermitate, că intenționez, cu acordul obținut datorită lui de la Guvernul Iugoslaviei, să rămân câteva zile la Belgrad, să mă întâlnesc cu ofițerii din Statul Major al Aviației, cu șeful Marelui Stat Major și să fiu primit de Președintele Consiliului.

Ambasadorul a considerat aceste intenții excesive și fără legătură cu împrejurările; mi-a dat un exemplu. În ajun trecuse prin Belgrad, venind din Beirut și îndreptându-se spre Paris, un general de divizie, adjunct al generalului Weygand, însărcinat cu zona militară din Sud-Est. Acest general își exprimase dorința, din partea generalului Weygand, de a se întâlni cu șeful Marelui Stat Major. Cererea sa, prezentată de ambasador, nu a fost acceptată și generalul a fost rugat să-și continue drumul către Paris.

I-am amintit d-lui Brugère că tocmai participasem la război, un război total diferit de ceea ce-și imaginau la Belgrad și la Paris.

I-am povestit de concursul care mi s-a dat în Polonia de către dl. Léon

Noël, despre ceea ce făcusem la București, cu ajutorul d-lui Thierry, despre rezultatele obținute în capitala României cu toată opoziția germanilor. I-am arătat care urma să fie programul meu la Belgrad, dacă aș fi fost susținut de ambasadorul nostru.

Dl. Brugère și-a schimbat cu totul poziția. L-a însărcinat pe adjunctul său să organizeze un dejun pentru a doua zi, la care erau invitați șeful Marelui Stat Major, șeful aviației și două înalte personalități politice și să cheme imediat la telefon Cabinetul Președintelui Consiliului, pentru a solicita o audiență.